

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

УДК 338.2.05:001.891

ФАКТОРИ ТА ПЕРЕДУМОВИ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ В УКРАЇНІ

FACTORS AND PREREQUISITES FOR UKRAINIAN ECONOMIC GROWTH

Скрипник Н.Є.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки та управління національним господарством,
Дніпровський університет імені Олеся Гончара

Булигіна А.В.

студентка,
Дніпровський університет імені Олеся Гончара

Стаття присвячена аналізу теоретичних досліджень системи факторів та передумов економічного зростання: аналізується роль економічного зростання у забезпеченні високих життєвих стандартів і нарощенні міжнародної конкурентоздатності, виокремлена класифікація факторів, визначені перспективні напрями зростання економіки України. Економічне зростання є очікуваним наслідком стратегічної політики уряду, яке надає можливість провадити стабільні темпи суспільного відтворення протягом тривалого часу завдяки структурній перебудові економіки та зміцнювати конкурентні переваги національної економіки у світовому господарстві.

Ключові слова: економічне зростання, система факторів економічного зростання, фактор попиту, фактор розподілу.

Статья анализирует теоретические исследования системы факторов и предпосылок экономического роста: анализируется роль экономического роста при обеспечении высоких жизненных стандартов и наращивании международной конкурентоспособности, выделена классификация факторов, определены перспективные направления роста экономики Украины. Экономический рост является ожидаемым следствием стратегической политики правительства, которое предоставляет возможность поддерживать стабильные темпы общественного воспроизводства в течение длительного времени благодаря структурной перестройке экономики и укрепляют конкурентные преимущества национальной экономики в мировом хозяйстве.

Ключевые слова: экономический рост, система факторов экономического роста, фактор спроса, фактор распределения.

The article analyzes the theoretical studies of the factors and prerequisites for economic growth: The role of economic growth in providing high living standards and increasing international competitiveness, singled classification factors identified promising areas of economic growth in Ukraine. Economic growth is expected consequence of the strategic policy of the government, which provides the opportunity to lead a stable pace of social reproduction for a long time due to the restructuring of the economy and strengthen the competitive advantages of the national economy in the world economy.

Keywords: economic growth, the system factors of economic growth, the demand factor, factor distribution.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Піднесення спільноти тісно пов'язане із матеріалізацією абстрактних і матеріальних потреб людей. Задоволення потреб – один з найважливіших мотивів участі людських ресур-

сів у виробництві, це є основоположним аспектом розвитку. Покращення виробничого процесу збільшує кількість потреб. Завдяки цьому відбувається прогрес в економічному зростанні. Держава завжди дотримується своєї мети, яка

полягає в забезпеченні довготривалого економічного зростання. Тому визначення ролі економічного зростання, визначення закономірностей його досягнення, виявлення головних факторів та передумов зростання економіки є важливим напрямом наукових досліджень.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженням економічного зростання займалися такі українські вчені: О. Базилінська, Л. Білецька, Г. Глуха, М. Джаман, М. Небава, П. Круш, В. Палехова, Ю. Папіж, І. Спиридонов і т.д. Вагомий внесок у розвиток концепції і методології економічного зростання здійснили відомі зарубіжні вчені: Д. Тобін, О. Сімомура, С. Фудзіно, К. Маркс, И. Шумпетер, Дж. Ст. Мілль, С. Кузнец.

Економічне зростання неоднозначно досліджувалось багатьма вченими, але незважаючи на це, ще залишається низка дискусійних питань, які потребують наукового обґрунтування. Наприклад, не існує єдиного твердження науковців щодо класифікації факторів економічного зростання.

Метою статті є теоретичне обґрунтування побудови системи факторів та перспектив економічного зростання, удосконалення їх класифікації.

Викладення основного матеріалу. Економічне зростання 21-го сторіччя – це досить неоднозначний та нерівномірний процес. Його першоджерело та витоки слід шукати в серцевині саморозвитку національної економіки. Це основа являє собою особливе інтегративно-інноваційне утворення, єдиний і суперечний

зміст технологічних, економічних і соціальних укладів держави.

Економічне зростання містить в собі цілий перелік факторів, вивчення яких є основоположним аспектом теорії економічного зростання. Фактори зростання економіки представляють собою причини, які його породжують. До них відносять явища і процеси, що можуть у майбутньому вплинути на підвищення реального обсягу виробництва, збільшення ефективності і якості зростання.

У рамках системи забезпечення економічного зростання важливим кроком є класифікація факторів економічного зростання (розглянемо табл. 1), яка становить практичний інтерес із точки зору впливу цих факторів на економічне зростання та можливості їх використання в економічній політиці держави у справі сприяння економічному зростанню.

З табл. 1 видно, що існує три типи оцінки класифікації факторів економічного зростання: перший напрям оцінки – вплив на економічне зростання, другий напрям – направленість дії, а третій – за власним змістом. Кожен з напрямів має свою класифікацію, яка в свою чергу підрозділяється на класифікаційні групи.

Кожний із факторів економічного зростання вимірюється різними показниками, які ми розглянемо нижче в таблиці 2.

З табл. 2 випливає, що примноження реального продукту і доходу можна отримати за допомогою залучення більшої кількості виробничих ресурсів, або необхідно знайти альтернативні шляхи їх використання. В результаті величина

Таблиця 1

Класифікація факторів економічного зростання

Напрямок оцінки	Ознака, за якою проводиться класифікація	Назва класифікаційної групи
З позиції впливу на економічне зростання	За способом впливу	Фактори джерела; Фактори-обмежники;
	За характером впливу	Базисні відтворювальні (економічного потенціалу); Фактори, що використовуються;
	За ступенем використання	Резервні; Потенційні;
З позиції направленості дії	За складовими ринкового механізму	Фактори пропозиції; Фактори попиту; Фактори розподілу ресурсів;
	Залежно від сектору національної економіки	Зовнішні; Внутрішні;
	За результатом дії	Стимулювальні; Стримувальні;
За власним змістом	За типом економічного зростання	Екстенсивні; Інтенсивні;
	За походженням	Екзогенні; Ендоргенні;
	Залежно від трансформацій у рамках системи	Рефлексивні; Пружні;

*складено автором за даними [3]

реального ВВП визначається як добуток трудових витрат на продуктивність праці. Величина трудових витрат залежить від чисельності зайнятих та середньої тривалості робочого тижня. У свою чергу, кількість зайнятих залежить від загальної чисельності населення у працездатному віці та частки в ньому того населення, яке бере активну участь у суспільному виробництві.

Окрім факторів економічного зростання, важливу роль відіграють соціально-економічні показники, в результаті оцінки яких можна виділити перспективи економічного зростання в Україні. Для того, щоб виділити основні перспективи економічного зростання в Україні, доречним буде аналіз динаміки соціально-економічних показників України за період 2012-2015 рр., для цього розглянемо табл. 3.

Таблиця 2

Показники факторів економічного зростання

Фактори зростання	Кількісні показники фактору	Заходи повного використання та підвищення ефективності	Показник ефективності використання
Природні ресурси	Показник для кожного конкретного виду	Комплексна і глибока переробка	Ресурсомісткість продукції
Трудові ресурси	Чисельність населення в працездатному віці	Підвищення рівня освіти, поліпшення здоров'я, вдосконалення організації праці	Продуктивність праці
Основний капітал	Вартість	Вдосконалення організації виробництва	Фондовіддача
Науково-технічний прогрес	Витрати на нову техніку, технології, тощо	Розвиток сфери наукових досліджень та дослідницько-конструкторських розробок, впровадження їхніх результатів	Підвищення ефективності суспільного виробництва

*Складено автором за даними [2]

Таблиця 3

Соціально-економічні показники України за період 2012-2015 рр.

	2012	2013	2014	2015
Валовий внутрішній продукт млн. грн.	1404669	1465198	1566728	1979458
*у розрахунку на одну особу	32002	33473	36435	46210,2
Наявний дохід населення, млрд. грн.	1149,2	1215,5	1151,7	1331,7
Індекс споживчих цін, %	100,6	99,7	112,1	100,7
Індекс цін виробників промислової продукції, %	103,7	99,9	117,1	101,0
Індекс цін реалізації продукції сільськогосподарськими підприємствами, %	106,8	97,1	124,3	154,5
Зведений бюджет, млрд. грн.:				
Доходи	445,5	442,8	456,1	652,9
Видатки	492,5	505,8	523,1	680,4
Кредитування	3,9	0,5	5,0	3,0
Перевищення видатків над доходами	50,8	63,6	72,0	27,5
Обсяг реалізованої промислової продукції, млн. грн.	1367925,5	1322408,4	1389140,5	1496013,0
Індекс капітальних інвестицій за видами економічної діяльності, %	108,3	92,1	75,9	98,3
Перевезення вантажів усіма видами транспорту, млн. тис. км	772,8	757,6	335151,7	315341,8
Відправлення пасажирів транспортом загального користування, млн. тис. км	6812,3	6620,0	106147,8	97280,7
Обсяг обороту роздрібною торгівлю, млн. грн.	804330,8	884203,7	903534,5	1018778,2
Чисельність постійного населення (на кінець року), млн. тис.	43034,8	42903,5	42759,7	42774,6
Кількість зайнятих, тис.	19261,4	19314,2	18073,3	15801,0
Рівень безробіття, %	7,5	7,2	9,3	9,4
Кількість безробітних, тис.	1589,8	1510,4	1847,6	1637,0
Середня номінальна заробітна плата	3041	3282	3480	4195

*складено автором за даними [8]

З табл. 3 випливає, що ВВП за період 2012-2015 зріс на 574789 мільйони гривень, а ВВП в розрахунку на одну особу за цей період підвищилось на 14208,2 млн. грн. Індекс споживчих цін досяг свого піку в 2014 році – 112,1%, а найменші показники за період 2012-2015 рр. були в 2013 році та склали 99,7%. Щодо індексу цін реалізації продукції сільськогосподарськими підприємствами, то тут в основному спостерігається зростання, за винятком 2013 року, коли індекс знизився на 9,7% відносно 2012 року і склав 97,1%. Індекс цін виробників промислової продукції знизився на 3,8% у 2013 році, в 2014 році підвищився на 17,2%, у 2015 році знову знизився на 16,1%. Індекс капітальних інвестицій за видами економічної діяльності мав неоднозначну тенденцію. В 2012 році він складав 108,3%, а в 2013-2014 роках відбувся спад показників індексу капітальних інвестицій. В 2013 році індекс знизився на 16,2%, а в 2014 – ще на 16,2%. А вже через рік індекс капітальних інвестицій підвищився на 22,4%.

Проведений аналіз основних соціально-економічних показників за 2012-2015 роки показав, що за ці роки Україна не досягла значного економічного зростання: 2014 рік став не найкращим для економіки України: причиною цього стало введення військ РФ на територію України. Це зумовило дисбаланс макроекономічних показників. ВВП у 2014 році знизився на 6,8%. Макропоказники стали неконтрольовані: падіння позицій гривні стало причиною інфляції, яка негативно вплинула на економіку України. Порівняльний аналіз показав, що в 2014 році ціни виросли набагато швидше, ніж в 2013-му. Є ще декілька показників, які допоможуть провести оцінку справжнього рівня росту економіки України. До 1-ого показника відносять валовий дохід на одного жителя країни. У 2014 році не відбулось його зростання порівняно з 2013 роком. В 2014 валовий дохід на одного жителя склав приблизно 7500 грн. Але якщо в 2013 році це було 1000 доларів США, то за курсом 2014 року склала трохи менше 500 доларів. Відбулось падіння рівно в два рази. До 2-го показника відносять номінальну заробітну плату, яка в 2014 году збільшилась з позначки «3619» аж до «4012» гривень. Порівняно з долларом вона зменшилась з 453 до 254 доларів. У результаті швидкого обвалу обсягів виробництва і втрати основних промислових регіонів (Донецька та Луганська області), 2015 рік став для України більш кризовим, аніж 2014. Зниження реального ВВП у першому півріччі 2015 склало 16,7% після зниження на 17,2% у першому кварталі 2015 року. Однак, зменшення виробництва в Донецькій і Луганській областях в результаті військових дій і часткової окупації пояснює лише половину цього зниження, у той час як ВВП на решті території України впав на 10,2%. Обвал обсягів виробництва у поточному році можна пояснити зменшенням попиту, яке було

спровоковане зменшенням рівня купівельної спроможності населення. Високі темпи інфляції, викликані глибокою девальвацією гривні, змінили доходи населення до від'ємних показників. Отже, це вплинуло на роздрібну торгівлю, інвестиції домогосподарств, це все не могло не вплинути на макроекономічні показники.

Було розглянуто перспективу зростання основних соціально-економічних показників. Для того, щоб досягти високих показників економічного зростання, необхідно провести комплексне реформування, потрібно зменшити процентні ставки та базу оподаткування, адже високі податкові ставки забирають у людей велику частину їх прибутку та тим самим зменшується мотивація людських ресурсів до праці і продуктивного використання ресурсів. Велику роль у стимулюванні зростання економіки відіграє гранична податкова ставка – частка приросту прибутку, яка йде у вигляді податку[10]. Коли гранична податкова ставка збільшується з рівнем прибутку, частка додаткових заробітків, яку дозволяється залишати собі, зменшується. Для того, щоб покращити національну виробничу сферу, необхідно посилити імпорتنу політику, яка полягає в тому, щоб збільшити ставки імпортного мита, ліквідувати надмірні пільги при його сплаті, активніше застосовувати антидемпінгове законодавство щодо іноземних виробників, які досить часто ведуть недоброросвісну діяльність при проникненні на український ринок, а також ширше використовувати методи нетарифного обмеження імпорту.

Висновки. Таким чином, проведений аналіз класифікації факторів економічного зростання та перспектив економічного зростання свідчить про можливість подальшого удосконалення методології дослідження та моделювання економічного зростання на основі урахування характеру впливу факторів зростання на попит та пропозицію. У роботі запропоновано систему факторів економічного зростання, у якій, на відміну від наявних, пропонується виділити фактори рефлексивні та пружні залежно від трансформації у рамках системи. Виділення факторів зростання економіки як дієвих інструментів в економічній політиці, які б були частиною державних програм розвитку і дозволили досягти поставлених цілей, – основний елемент розроблення стратегії зростання економіки та сталого економічного розвитку України.

Подальших досліджень потребує аналіз тих факторів, які мають вирішальний вплив на економічне зростання в Україні, а також удосконалення на їх основі наявної моделі економічного зростання, яка дозволить досягнути поставлених державою цілей та підвищити добробут нації та рівень життя до стандартів високорозвинутих країн.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Про Державний бюджет України на 2016 рік : Закон України від 25.12.2015 № 928-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/928-19>
2. Попович З. Економічне зростання і перспективи інноваційного розвитку // Економіка України. – 2016. – № 12, – С. 41-48
3. Сімків Л.Є. Якісне економічне зростання в Україні, його оцінка та шляхи забезпечення / Л.Є. Сімків // Інноваційна економіка. – 2016. – № 51.
4. Long-term macroeconomic forecasts. Key trends to 2050. A special report from The Economist Intelligence Unit [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.eiu.com/public/topical_report.aspx?campaignid=ForecastingTo2050
5. Експерти назвали основні ризики для української економіки в 2015-2016 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://news.finance.ua/ua/news//352268/>